

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. IX св. 7—10

БЕОГРАД 1959

САДРЖАЈ

	Страна
1. <i>А. Велић</i> : Поводом Ракићева језика	217
2. <i>М. Сивановић</i> : О језику у једном приказу и поводом тога језика	220
3. <i>Б. Милановић</i> : Употреба предлога <i>код</i> (с генитивом) уз глаголе кретања	227
4. <i>Милош С. Московљевић</i> : У коју категорију речи спада реч „као“?	243
5. <i>Срејен Живковић</i> : Деоба глагола по објекту	250
6. <i>Милија Сивашић</i> : Из акцентологије	257
7. <i>Св. Марковић</i> : Промена туђих личних имена и презимена	265
8. <i>Н. С. Половина</i> : Вуков Немачко-српски речник	274
9. <i>С. Машић</i> : Из Вукова преводња	280
10. <i>Павле Илић</i> : О питању смедеревско-вршачког дијалекта	283
11. <i>И. Гркишић</i> : Покретно <i>а</i> на крају неких предлога као диференцијални семантички знак	291
12. <i>Пејтар Сладојевић</i> : О рефлексу краткога <i>в</i> иза <i>р</i> у књижевном језику јужнога изговора	302
13. <i>Милић Пешикан</i> : О месту енклитике у реченици	305
14. Језичке поуке	312
15. Регистар	321

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Одговорни уредник академик д-р АЛЕКСАНДАР ВЕЛИЋ
 Секретар Уређивачког одбора — Берислав М. Николић

Научно дело

ИЗДАВАЧКА УСТАНОВА
 БЕОГРАД

Слог: „Научно дело“, Београд, Вука Караџића 5.
 Штампана и понесена Графичког предузећа „Академија“, Београд, Космајска 28

У КОЈУ КАТЕГОРИЈУ СПАДА РЕЧ „КАО“?

Прилог синтакси и лексикографији

Радећи на великом Речнику Српске академије наука, који спрема њен Институт за српскохрватски језик, уверио сам се да су најтеже за обраду свезице и речи које могу бити и свезице и прилози, или ни једно, ни друго, већ посебна врста речи, тзв. речце или партикуле. У такве спада реч *као*, која ми је задала доста посла. Сматрајући да ће то бити корисно за оне који проучавају наш језик, износим овде своје искуство с њом и своје закључке.

Прва тешкоћа на коју сам наишао при обради речи *као* била је у томе како да је категоришем: као прилог или као свезицу? Ја сам о томе већ имао своје мишљење, али пре него што бих га потврдио најкарактеристичнијим примерима узетим из неколико стотина листића које сам нашао у лексичком материјалу Института, сматрао сам потребним проверити га на туђим мишљењима. Тога ради прегледао сам најбоље наше и стране речнике и граматике, па сам нашао да се та реч различно категорише: у неким речницима као прилог, у неким као свезица, у неким и као једно и као друго, у неким без одређене категорије, а у већини граматика о њој се ништа и не говори. Овај преглед нека покаже како то изгледа.

У *Вукову Рјечнику* и у *Броз-Ивковићеву* реч *као* дата је без одређене категорије.

У *Рјечнику Југославенске академије* обележена је као *свезица*, мада се за већину значења упућује на реч *како*, која је обележена истовремено као *прилог* и као *свезица*, али уз поједина значења ове речи не стоји да ли је она прилог или свезица.

У *Рисшић-Кангргином Српско-немачком речнику* у значењу *als, gleich* и *wie* означена је као *свезица*, а у *Немачко-српском речнику* *als* (= као) је *свезица*, *gleich* (= као) је *прилог*, за *wie*

је у заглављу речено: „ѝрилог као свезица у уѝоѝреби“, а код случаја кад та реч у нашем језику значи као не стоји да ли је прилог или свезица.

У *Бакоѝићеву Речнику* за реч као каже се да је ѝрилог.

У *Бенешићеву Хрвајско-ѝољском речнику* стоји уз реч као да је свезица.

У *Деановићеву Хрвајскосрѝско-француском* и *Хрвајскосрѝско-ѝалијанском речнику*— та реч је ѝрилог.

Толковѝй словарь русскаго языка Д. Н. Ушакова одговарајуће руске речи: *как*, *будѝо*, *словно*, *якобы* обележава као *свезице*, *как будѝо* као *ѝрилог*, а *якобы* као *речцу* кад је употребљена „ради означавања нечега тобожњег, нестварног, у значењу как будто, будто бы“, иако је за реч *как будѝо* речено да је прилог, а за реч *будѝо бы* да је свезица, и то кад имају подударно значење.

У *француском речнику „Larousse“* одговарајуће речи: *comme*, *ainsi* и *quasi* означене су као *ѝрилози*.

У *енглеском „The Oxford English Dictionary“* реч *as* (= као) обележена је као *ѝрилог*, а у *„Webster’s Dictionary“* као *ѝрилог* и као *свезица*.

У *ѝалијанском „Novissimo dizionario della lingua italiana“* од *Palazzi-a* одговарајуће речи: *come* и *quasi* обележене су као *ѝрилози*.

У *речнику Чешке академије „Přiruční slovník jazyka českého* реч *jako*— означена је као *свезица*, а у *Травничекову Slovníku jazyka českého* као *ѝрилог*.

У *Пољском речнику Ј. Карловича* речи *jak* и *jako* обележене су као *ѝрилози*, било да значе *како*, било *као*.

Што се тиче граматика, старијих и новијих, ствар овако стоји:

У *Срѝској грамаѝници Сѝ. Новаковића* реч *као* је уврштена у *ѝрилоге* за начин и меру.

У *Грамаѝници и стѝилисѝници Т. Маретића* означена је као *свезица*.

У *Грамаѝници Љ. Сѝојановића* за III разред гимназија то је „ѝоредна свеза“ а у *Грамаѝници А. Белића* за I и II р. гимназије она се и не помиње.

У *Грамаѝници Сѝ. Мусулѝина* за II разред не помиње се реч *као*, али је реч *како* у значењу „као што“ уврштена у *ѝрилоге*.

У Грамајници М. Сивановића за више разреде гимназије „као и“ означено је као *свезица*.

У Грамајници Брабец-Храсић-Живковићевеј не говори се о самој речи *као*, али су речи: *као да*, *као што* и *канда* уврштене у *свезице*.

У Грамајници Р. Алексића и М. Сиванића за VIII р. осмогодишње школе реч *као* не помиње се ни међу прилозима, ни међу *свезицама*.

У Грамајници М. Лалевића за VIII разред осмогодишњих школа помињу се само: *као и*, *као што* и *као да*, и то као „*начинске и њоредбене свезице*“.

У Грамајници Ј. Вуковића за VII р. осмогодишње школе у примерима за *начинске* и *њоредбене начинске* реченице употребљена је као *свезица* „*као да*“.

Овај преглед показује да ни лексикографи, ни граматичари нису начисто о природи речи *као*, мада већина њих сматра да је она прилог. Они који тако мисле свакако су се руководили њеном етимологијом, јер је *као* скраћено од прилога *како*, а *as* од старогерманског прилога *allso*, *comte* и *ainsi* од латинских прилога *quomodo* и *in sic*. Али се класификација речи не сме правити према етимологији, већ према њиховој функцији у реченици, нарочито кад нека реч промени своју првобитну функцију па пређе у другу категорију, као нпр. прилог *доле* од именице *дол*, предлог *врх* од именице *врх*, прилог и предлог *близу* од некадашње именице *близ* и сл. Категорисање појединих речи може се вршити само према њиховој служби у реченици, без обзира на њихову етимологију и основно значење. То вреди и за реч *као*, о чијој служби у реченици овде мислим говорити.

Издвојивши из обилног материјала најкарактеристичније примере за поједина значења ове речи, после дугог упоређивања, одмеравања и процењивања, груписао сам примере према категоријама и значењима и дао дефиниције значења. Пошто сам све то продискутовао с неколицином сарадника Института, коначно сам за Речник обрадио 16 значења речи *као*, и то 11 за функцију *свезице* и 5 за функцију модалне речце. Нисам нашао ни један пример у којем би та реч била прилог. С обзиром на тако велику разлику између резултата мога испитивања и онога како речници и граматике третирају реч *као*, сматрао сам да ће бити корисно ако целу ствар изнесем пред читаоце „*Нашег језика*“.

Као што сам већ рекао, анализујући све примере које сам имао при руци, нисам нашао да би и у једном од њих та реч имала функцију прилога, без обзира на то што се при објашњењу значења може место ње употребити неки прилог или прилошки израз. Не треба се завести тиме што у свима случајевима са функцијом свезе имамо уствари скраћену реченицу, у којој *као* стоји уместо корелативних прилога *онако-како*. Реченица „*Девојка је бела као снег*“ уствари је скраћена од сложене реченице „*Девојка је бела онако како је бео снег*“, што значи да се ту пореде два појма, исказана двома реченицама, које су *компаративне*. Тај се исказ прво скратио у сложену реченицу „*Девојка је бела како је бео снег*“, чије су две напоредне компаративне реченице везане свезицом *како*, посталом од корелативног прилога, а потом скраћеном у свезицу *као*, те се раније говорило „*Девојка је бела као је бео снег*“, што се данас казује елиптичном реченицом „*Девојка је бела као снег*“, у којој *као* врши службу поредбене свезице између појмова *девојка* и *снег*. Оваком анализом може се утврдити да и у другим примерима реч *као* има функцију свезице. Да видимо редом.

1. *свезица* 1. *поредбена* (може бити појачана са *и*) стоји испред речи чији се појам упоређује с појмом исказаним раније у истој реченици; ту уствари имамо елиптичну реченицу, састављену из делова двеју компаративних реченица. Може бити више случајева поређења:

а. њо *каквоћи*, у значењу: *како, каошто*, нпр.:

Ох, да ми је вјенчати девојку, да је бијела као снијег, а румена као крв. — Све барјаци као и облаци, а чадори као и сњегови.

б. њо *начину*, у значењу: *једнако, равно, слично*, нпр.:

Сјају му се токе кроз бркове, као мјесец кроз јелово грање. — Сирота ропкиња дрктала је као прут. — Биће свапта као и на Божић.

в. (покрајинско) *њосле одричне реченице, уз компаратив:*

Ништа није ласније наћи као жену и старе папуче. — Нигде се тако много не пије као у Босни.

г. (застарело) *у реченици која се њореди с њређходном реченицом, у значењу: каошто, онако како, нпр.:*

Што га није научила мајка, као мене моја научила. — Она друга пола остаде ко је била. — Патријарх ниси, да те с престола сметну као су цариградског сметнули.

д. *корелативно са „иако“, у значењу: како . . . иако и, нпр.:*

Вазда је била дужна цијела кнежина као зло тако и добро дијелити. — Па кô раде, тако им ваљаде. — Кô ко право, тако био здраво.

ђ. *Између две њоредбене реченице, без корелације са иако, али се она може успоставити:*

Али кад виђеше калуђера, не знаде им се стрва, као да их земља прождрије. — Тале виче, к'о кад јелен риче. — Сад си ми лепа бап као да сам те из кутије извадила.

2. Има случајева кад је свезица *као* изгубила службу поређења два појма, иако се лако може реконструисати поредбени однос. На пример, у реченици „*Она се као мајки брине за своју децу*“ не видимо никаквог поређења, али њен део „*као мајки*“ можемо проширити у читаву реченицу „*као што чини (свака) мајки*“, и онда добијамо сложену реченицу „*Она се брине за своју децу, као што се (или: како се) брине свака мајки*“, у којој имамо две поредбене реченице. Међутим је цео овај исказ упрошћен, скраћен у просту реченицу, у којој део „*као мајки*“ значи: *у својству мајере, будући мајки*. Такви су и ови примери:

Видје небо гдје се отвори, и Дух као голуб сиђе на њ. — Године 1804 постави га Ђурчија као буљубашу над десном страном Јадра. — О Духовима освештана је црква у Леновцу, која је озидана као споменик Хајдук-Вељку.

3. У неким случајевима *као* стоји испред именског дела предиката којим се казује каквоћа, уместо предлога *за*, или инструментала речи уз коју стоји. Тако се у реченици „*Он је важио као њоуздан судија у књижевним сџварима*“, место „*њоуздан судија*“ може рећи „*за њоузданог судију*“ или „*њоузданим судијом*“. То исто вреди и за реченице:

Показало се као преко нужно да се не држи више од 120 000 војника. — Стога је одбору част предложити Народној Скупштини да изволи признати све изборе као правилне.

4. Кад неки исказ треба потврдити једним или са више примера, свезица као има *експликативну службу* и ставља се испред онога што служи као потврда, сама или с речима *најфример*, *најфрилику* и може се заменити речима *рецимо*, *узмимо*. Нпр.:

Код песника који су почели доцније писати, као на пример код Данице Марковић, још се осећају утицаји Војислава Илића. — У разговору с људима понешто каже, као на прилику: Па да, 'оће и вино да се смрзне. — Одмах ми јавите ако се наиђе на било какав траг, као отисци ногу.

5. *Временска*, у значењу: *како*, *оћкако*, *оћкад*. Нпр.:

Ево има три године дана ка' је Јанко таме допануо.

6. *Узрочна*, у значењу: *јер*, *иошито*. Нпр.:

Хвала ти, господине и господски сине, ка имам коме. — Можда се уморила, к'о не научила ледином тркати.

II. *Као речца*. Раније у граматикама нису издвајане као посебна, десета категорија, речи које се зову *речце* или *иартикуле*, а од новијих граматика о речцама се говори само у Стевановићевој и Лалевићевој, али се ни у њима реч *као* не помиње као речца. Слично другим речцама, које не врше службу ни прилога, нити свезице, већ службу тзв. *модалних речи*, и реч *као* у неким случајевима даје само емоционалну ниансу исказу у којем стоји, *показује неки субјективан став онога који говори љрема онеме ишито се казује*. У материјалу који сам имао при руци нашао сам ових пет значења речце *као*:

1. Речца *као* употребљава се, сама или с речима: *бајаги*, *божем*, *ђоја*, *иобожсе*, *санћим*, испред речи или реченица ради означавања да је оно што се њима казује *јривидно*, *несјварно* или *нејоузда*но и може се заменити речју *наводно*. Нпр.:

И он се као помири с Али-бегом. — Хоћемо ли моћи онамо одлазити као бајаги због Јуџике? — Сањао сам а ја као идем неком ливадам. — Као божем није знао ништа шта се догађа. — Дошао сам као санћим, да се договоримо. — То он, као тобож, мисли на нашега Мартина.

2. Слично као латински *coniunctivus* и француски *subjonctif*, и речца *као* може служити за исказивање *нејоузданости*, *сумње* или *мале могућности* онога што се казује речју или реченицом

испред које стоји, са значењем: *ваљда, можда, чини се, њо свој ирилири*. Нпр.:

Кад сам сву наду у помоћ изгубио, писао сам оцу кући, као не би ли ми он помогао. — Писма су као имала бити слободоумна. — То је било лети, а имали су се венчати као на јесен.

3. У неким случајевима реч *као* ограничава значење речи (најчешће прилога) или реченице испред којих стоји. Мада се ту може заменити прилозима *донекле, унеколико, скоро*, ипак реч *као* сама за се није прилог, већ има модално значење. Нпр.:

Би га као мало и стид, што му није нашао бољега коња. — Пријатељ му се као мало устезаше. (Овде се *као* односи на гл. *устезаше*). — Слушао је тако пажљиво да су му мале, упола црне очи дошле као разроке.

4. У независноуишћиним реченицама употребљава се да означи лични сѝав онога ко пита према раније реченом, обично у *ироничном или љодругљивом смислу*, и може се заменити речима: *речимо, најпример, најрилику*, које у том случају имају такође функцију речца. Нпр.:

Као каква је несрећа, ако буде и побегла! — Као зашто не би и Емило узео тако исто чекић и пијук? — А, као, шта би ја мог'о више од Бога тражити?

5. Врло често се употребљава у уметнутој реченици уз глагол *велим, вељу*, дајући исказу *боју снебивања, усѝезања*. Нпр.:

Али, драги сине! Ја кѝ велим, да би ти могао остати и код куће. — А би ли смија, кѝ вељу, да простите, ући у цркву? — Ма све ка' вељу, да се и нама старцима још поћешто мили.

Није искључено да у разговорном језику има још које значење свезице и речце *као*, али у материјалу којим сам располагао могао сам наћи само значења овде изнета. Сматрам да ће ово бити корисно као путоказ граматичарима и лексикографима при обради сличних речи. А ако неко нађе још које значење, добро ће учинити да то објави.

Милош С. Московљевић